

ВІДГУК

офіційного опонента

**кандидата юридичних наук, доцента Аріфходжаєвої Тетяни Борисівни,
на дисертацію Лях Нелі Василівни «Адміністративно-правові засади
реалізації гендерної рівності Національною поліцією України»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність обраної теми дослідження

Гендерна рівність є одним з основоположних принципів прав людини, однак нерівність між чоловіками й жінками, а також між особами різної гендерної ідентичності спостерігається в усіх країнах, переважно виявляється за відсутності рівних можливостей та грубих порушень прав людини.

Особливу актуальність складає пошук дієвих адміністративно-правових засад реалізації гендерної рівності Національною поліцією України. Ключове значення органів Національної поліції України як елементу в системі реалізації гендерної рівності безпосередньо пов'язане з їхньою компетенцією. Насамперед, у запобіганні та протидії насильству за гендерною ознакою, здатністю протистояти дискримінації за ознакою гендера, забезпечувати прозорі та якісні сервіси для всіх членів суспільства. Актуальними є ряд питань щодо: реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії насильству за гендерною ознакою; окреслення ефективних шляхів для подолання виявів дискримінації за ознакою гендера; насильства в сімейно-побутовій сфері в умовах пандемії; забезпечення гендерних принципів добору кадрів і в діяльності поліції тощо.

Існує ще одна обставина, яка робить дану дисертацію важливою з наукової точки зору – це відсутність в Україні сучасної та комплексної наукової праці, в якій було б охарактеризовано провадження щодо оскарження нормативно-правових актів. Досі науковці досліджували лише певні аспекти та складові даної теми. Саме тому, проблематика реалізації гендерної рівності Національною поліцією України, потребує комплексного наукового дослідження.

Варто звернути увагу на те, що формулювання теми дисертаційного дослідження є коректним, його обсяг та складність відповідають рівню дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а обрані об'єкт і предмет дослідження відповідають змісту спеціальності 081 «Право».

Актуальність роботи підкреслюється й тим, що обрана тема дослідження узгоджується з Національною стратегією у сфері прав людини (укази Президента України від 25 серпня 2015 року № 501/2015, від 24 березня 2021 року № 119/2021), Державною соціальною програмою запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2023 року, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2017 року № 728-р, Стратегічним планом розвитку Національної академії внутрішніх справ на 2018–2024 роки, затвердженим рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 27 лютого 2018 року, і виконано відповідно до Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 11 червня 2020 року № 454.

Таким чином, вищенаведені обставини свідчать, що обрана тема дисертації є актуальною, доцільною і важливою для розвитку науки адміністративного права та поліцейської практики.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Достатньо високий рівень обґрунтованості результатів дослідження зумовлено раціональною та внутрішньо узгодженою структурою дисертаційної роботи. Загальна структура роботи, в цілому, є логічною, послідовною, раціональною, обґрунтованою предметом, метою та задачами дослідження.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані здобувачкою, у своїй більшості є обґрунтованими і переконливими. Для досягнення поставленої мети у роботі використано загальнонаукові та

спеціальні методи, які дали змогу оптимально врахувати специфіку об'єкта, предмета, мети й завдань дослідження. Зокрема, діалектичний метод, методи аналізу, синтезу, дедукції, індукції, абстрагування та узагальнення використано для здійснення теоретико-правової характеристики адміністративно-правових засад реалізації гендерної рівності Національною поліцією України (розділи 1, 2). Застосування історико-правового методу дало змогу з'ясувати стан наукової розробленості проблем дотримання гендерної рівності поліцією (підрозділ 1.1). Логіко-семантичний метод сприяв формуванню, поглибленню та конкретизації категоріального апарату (підрозділи 1.2, 1.3, 2.1, 3.1). Спеціально-юридичний метод надав можливість здійснити детальний аналіз сучасного стану законодавчих положень, завдяки чому розроблено пропозиції з усунення наявних теоретико-правових суперечностей, а також колізій у законодавчих актах (підрозділи 3.3, 4.2). Формально-логічний та герменевтичний методи використано під час аналізу чинного законодавства з питань забезпечення Національною поліцією України гендерної рівності та сприяли виокремленню критичних проблем і зауважень, а методи моделювання і прогнозування були спрямовані на формування пропозицій та рекомендацій за результатами встановлених проблемних аспектів (підрозділи 2.1–2.3, 3.1, 3.2). Завдяки формально-юридичному методу окреслено основні міжнародно-правові стандарти забезпечення гендерної рівності Національною поліцією України (підрозділ 3.1). Методи порівняльного законодавства та порівняльного правознавства дали змогу визначити найперспективніші зарубіжні моделі реалізації поліцією гендерної рівності (підрозділ 3.2). Комплексне застосування цих методів забезпечило повноту й об'єктивність положень, сформульованих у дисертаційному дослідженні.

Зазначені вище методи використані у дисертації в їх взаємозв'язку і взаємозалежності, що забезпечило переконливість, всебічність, повноту та об'єктивність отриманих наукових результатів.

Досягнення поставленої мети зумовлене успішним вирішенням дисертанткою наступних завдань дослідження: з'ясувати особливості виникнення, становлення та розвитку інституту запобігання та протидії правопорушенням за ознакою гендера; висвітлити сутність й особливості адміністративно-правового регулювання гендерної політики в діяльності поліції; виокремити принципи гендерної політики й особливості впровадження їх у діяльність поліції; схарактеризувати діяльність підрозділів поліції в забезпеченні гендерної рівності; визначити роль спеціальних мобільних груп поліції в протидії насильству за гендерною ознакою; розглянути напрями та форми взаємодії поліції з державними органами, установами та громадськістю щодо забезпечення гендерної рівності; окреслити перспективні напрями імплементації міжнародно-правових стандартів у сфері забезпечення гендерної рівності Національною поліцією України; обґрунтувати шляхи імплементації в національне законодавство позитивного зарубіжного досвіду щодо забезпечення гендерної рівності Національною поліцією України.

Дисертантка у роботі спирається на доволі значну за обсягом емпіричну базу, яка включає в себе: узагальнену судову практику; систематизовані дані державної та відомчої статистичної звітності за 2018–2021 роки; річні звіти, інформаційні листи й аналітичні довідки Національної поліції України та Генеральної прокуратури України; результати опитування 289 поліцейських (інспекторів ювенальної превенції, дільничних офіцерів поліції, поліцейських патрульної поліції), у сфері реалізації гендерної рівності (Вінницька, Житомирська, Київська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Рівненська, Черкаська, Чернігівська області та м. Київ); судову практику, рішення Європейського суду з прав людини, звіти ООН та рекомендації міжнародних організацій.

Уміле використання широкого спектру сучасних методів наукового пошуку також позитивно вплинуло на ступінь обґрунтованості сформульованих висновків і рекомендацій.

Вказане дає підстави стверджувати, що дисертація Н. В. Лях обґрунтована та підготовлена на високому науковому рівні.

Теоретичні результати й наукові положення, які містяться в цій дисертації, характеризуються єдністю змісту і свідчать про особистий вклад автора в юридичну науку. Вдалий і логічно поєднаний вибір у дослідженні питань, їх актуальність, розумне співвідношення теоретичних міркувань та прикладів з практики, чіткість викладу матеріалу, аргументованість наукових висновків і узагальнень свідчать про значний науковий рівень проведеного дослідження та його практичне значення.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів, повнота їх викладу в опублікованих працях

Дисертації Н.В. Лях притаманний належний рівень наукової новизни. Положення з різним ступенем наукової новизни містяться у всіх трьох розділах дисертації.

Заслуговує на увагу запропоновані авторкою теоретичні положення щодо не синонімічності термінів «наси́льство за гендерною ознакою» та «наси́льство за ознакою статі». Наси́льство за гендерною ознакою – поняття ширше, вказує на ставлення (установки) агресора до біологічних, соціально-психологічних та інших особливостей жертви насильства. Термін «наси́льство щодо жінок» конкретизує спрямованість насильницьких дій до осіб, які ідентифікують себе як жінка. Термін «домашнє наси́льство» позначає один з різновидів насильства за гендерною ознакою, а не окремий від нього вид насильства.

Авторка проаналізувавши процес становлення та розвитку інституту запобігання і протидії правопорушенням за гендерною ознакою на теренах України, дійшла висновку, що в його межах умовно можна виокремити наступні етапи: 1) фактична відсутність спеціально створених відомств, які виконували б правоохоронні функції інституту запобігання і протидії правопорушенням за гендерною ознакою за умов домінування чоловіка в сімейно-побутовій сфері (IX–XIV століття); 2) запозичення литовської та

польської практики регулювання адміністративно-правових відносин за ознакою гендера (XIV– XVI століття); 3) функціонування системи правоохоронних органів з окремими превентивними та розшуковими функціями в запобіганні та протидії насильству за гендерною ознакою з превалюванням колективних інтересів над індивідуальними (XIV – початок XX століття); 4) запобігання та протидія гендерно-обумовленому насильству радянськими правоохоронними органами (20–90-ті роки XX століття); 5) еволюція функцій запобігання та протидії поліцією насильству за гендерною ознакою в умовах сучасної України (90-ті роки XX століття й донині).

Цікавою видається думка авторки щодо доцільності внесення змін до бланка форми оцінювання ризиків вчинення домашнього насильства шляхом зазначення в ній запитання щодо висловлення погроз чи застосування насильства за гендерною ознакою, огляду на умови, спричинені станом війни. А саме: тривале перебування в одному приміщенні з кривдником, обмеження доступу до спеціалізованих служб підтримки, обмеження в пересуванні транспортом тощо. Що надасть можливість поліцейському уповноваженого підрозділу поліції точніше визначити рівень небезпеки, з огляду на гендерний аспект, щоб з'ясувати доцільність вжиття відповідних заходів для припинення такого насильства, недопущення його продовження чи повторного вчинення та надання допомоги постраждалим особам.

Вищезазначені положення дисертації Лях Н.В. містять наукову новизну, вони відображають авторську позицію і є достатньо аргументованими, що належить до позитивних рис даної роботи.

Положення та висновки дисертації, ґрунтовно і повно висвітлені у чотирнадцяти наукових працях. Три з яких опубліковані у вітчизняних наукових фахових виданнях, дві статті опубліковані у закордонних виданнях, що входять до наукометричної бази Web of Science. Наукові положення дисертації були оприлюднені на п'яти вітчизняних та

міжнародних науково-практичних конференціях та двох навчальних посібниках.

Усі публікації дослідження відповідають темі «Адміністративно-правові засади реалізації гендерної рівності Національною поліцією України» та опубліковані із дотриманням вимог, які визначені у законодавстві стосовно підготовки дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Десять публікацій дослідження підготовлені та опубліковані Н.В. Лях одноосібно, чотири – у співавторстві. Положення наукових статей і тез доповідей повністю узгоджені із текстом дисертації, достовірно висвітлюють міркування та висновки, викладені у рукописі. У тексті дисертації проставлено усі необхідні посилання на публікації дисертантки, які також включено у список використаних джерел.

Отже, одержані Н.В. Лях результати дослідження є достовірними, характеризуються високим ступенем наукової новизни і викладені в опублікованих працях дисертантки повним чином. Авторка сформулювала свої висновки, які здатні стати значним внеском у розвитку вітчизняного правової думки.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертаційна робота Лях Нелі Василівни є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Дискусійні положення дисертаційного дослідження. Безумовно позитивно оцінюючи дисертацію Лях Нелі Василівни, доцільним є зупинитися на ряді її дискусійних положень.

1. Розглядаючи передові зарубіжні практики гендерної політики в діяльності поліцейських авторка вибрала законодавство США, Німеччини, Великої Британії, Польщі. Потребує уточнення обґрунтування вибору саме цих країн.

2. Доцільно було б акцентувати увагу на тому, який з вказаних у роботі варіантів регулювання досліджуваної сфери може бути запозичений для

України у контексті її співпраці з Європейським Союзом, Радою Європи, з огляду на необхідність адаптації норм чинного законодавства до законодавства Європейського Союзу.

3. Ряд рекомендацій, запропонованих у роботі, мають високу практичну цінність. Однак це не набуло свого відображення у відповідних актах впровадження. Здобувачка пропонує внесення низки комплексних змін до різних нормативно-правових актів. Вказані пропозиції доцільно було б спрямувати до профільного комітету Верховної Ради України та відповідних органів для впровадження у законотворчу діяльність.

4. У тексті дисертації наявні численні скорочення та позначення. І якщо окремі з них є загальновживаними у правовій науці, то інші (на кшталт, ЛГБТ, ЮРФЕМ.іа, ГУНП, ІПНП тощо) є, здебільшого, спеціалізованими термінами, що можуть мати неоднозначне змістовне наповнення та відповідно – неоднозначне сприйняття.

Відповідно до п. 6 Вимог до структурних елементів, Вимог до оформлення дисертації, затверджених Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017р. № 40, перелік умовних позначень, символів, одиниць вимірювання, скорочень, не є обов'язковим елементом структури дисертації та подається у вигляді окремого списку за необхідності. На думку офіційного опонента, у даному випадку було б доречним додати в роботу такий список.

Поряд з цим, вищенаведені спірні та недостатньо обґрунтовані положення, зазначені вище, не впливають на загальну високу позитивну оцінку дисертації та не спростовують основних висновків дисертантки, а також не зменшують їх наукову цінність. Деякі з моїх зауважень мають дискусійний та рекомендаційний характер, водночас з приводу окремих потрібні додаткові пояснення дисертантки.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Отже, за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю і достовірністю, науковою і практичною значущістю отриманих результатів,

Подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням. В ній отримано нові науково обґрунтовані результати, що відрізняються новизною в постановці і вирішенні проблем реалізації гендерної рівності Національною поліцією України.

Дисертаційна робота Н. В. Лях на тему «Адміністративно-правові засади реалізації гендерної рівності Національною поліцією України» є комплексним правовим дослідженням, відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам оформлення дисертації, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її автор – Лях Неля Василівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

доцент кафедри адміністративного,
фінансового та банківського права

**ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна
Академія управління персоналом»**

кандидат юридичних наук, доцент

Тетяна АРІФХОДЖАЄВА

